

Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, HT 1892
: L 40:88 B /

Rydberg, Viktor,

HS L 40:88 B

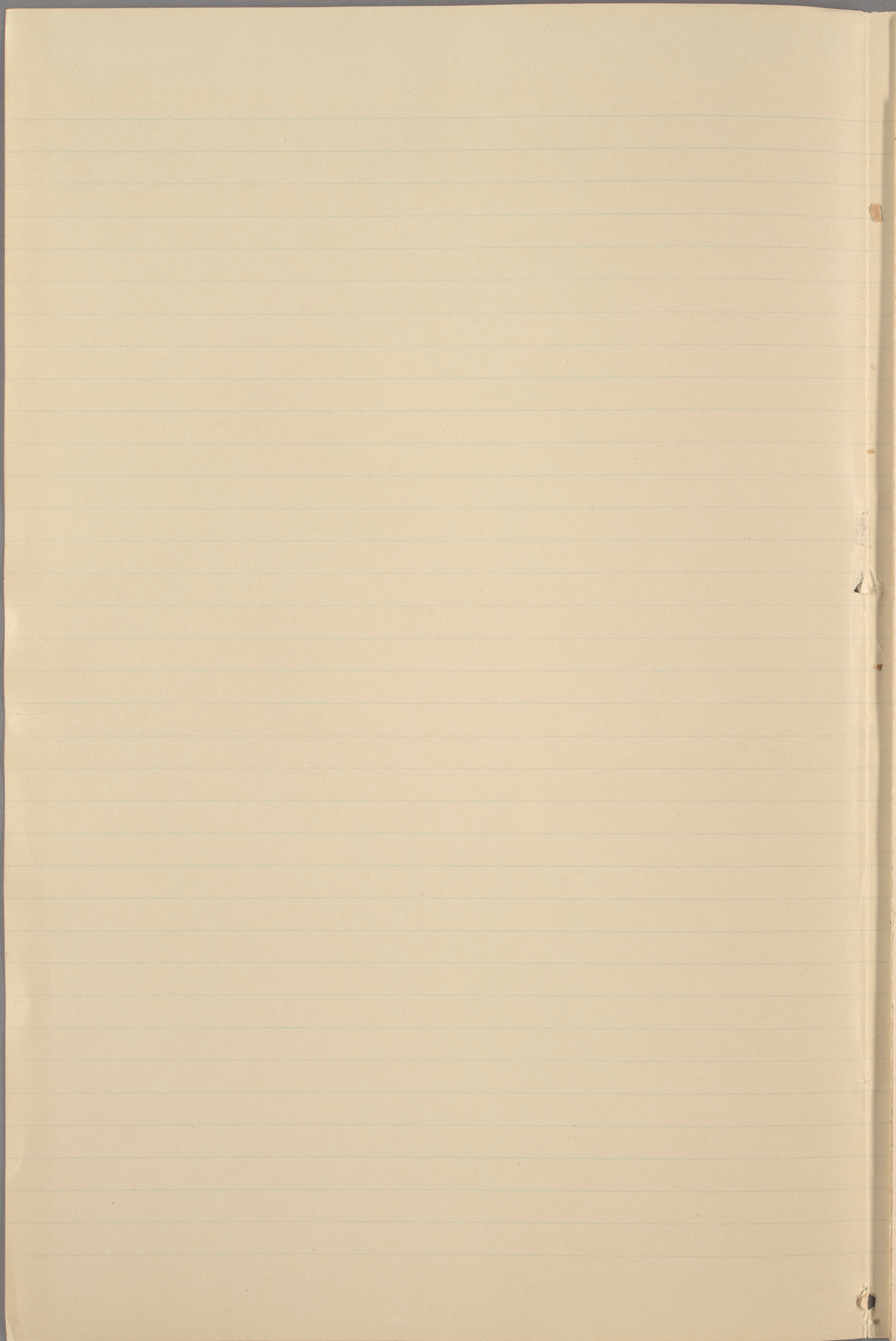
National Library
of Sweden

L 40:88B:18

18.

25/11 1892

(9 bl.)

25/11. 92.

värdn på köttvarorna i rika i slagomål med lovarandra, apor i bråkiga papegojer, som leka på frukt. och grimaldikerna. Bakom ^{naturliga} delikatesavandlingarna ser främmande gestalterna af en kock eller köksa eller en delikateshandlaren i hane kuder. Dessa ~~skänkel~~ skänkelteckningar äro dock icke af Snyders' egen hand. Det var atelierhänder hos Rubens, stundom äfven R. själv, s. Mith. Nille de dem.

Äfven ypperliga jagstypen har Snyders målat. Ehuru Rubens i ~~vidan~~ ^{afven} var en öfverlägsen i vidan, virdelen hved dramatisk lif vid komuer, ^{betjunde} öfverläst han likväl ofta Snyders' duktiga och friska hand för djurteckning i viltet på sine taflor. Ja till ex. har Snyders, ^{infert} som hvad Rubens själv i ett bref meddelat, målat dem öfver på ^{en tafla af Rubens' ob kom} framställning (s. föreställer förmetten i fjern i England).

Målningar af Snyders finckonma i nästan alla Europas stora gallerier, & Väst nationalmuseum egro åtminst tre. En af dem föreställer en slaktarkand, s. sitter på tegelgyltes i ett utrum i håller fören på kufudet af ett slaktadt viltkreatur. ^{Man är delaktig i fören viltam} och ^{en spottkast i viltet} morrar åt en annan hand, ^{en spottkast i viltet} hvars kufud i tassar sticka fram vid ^{en annan} ena kanten af taflan. - ^{en annan} Den andra är ett viltet med ett upplångt vildjir, en kock hvarom på en tallrik, ett vildsvinlupad, en häger, krumspigel, samt vilare sparris, apelnier, kron-ärtkocker i drubbor. Äfven här äro lefande djur anbragta: en markatta och en hund, s. skäller till var på skriket från en papegoja, s. vilte skrämma bort honom.

N° 207. Vid vidan af Rubens trädde helt naturligt ut utworpen äldre målare i skuggan. Af samtida och yngre följde de fleste hans baner. Dock funnos några, s. kunde bevara ^{en stäm} sin själfständighet. Bland dem förtjenar i första rummet nämnas Jakob Jordans, född 1592 + 1678. Han ^{är en} erkänd tredje af Belgien store mästare på den tiden, ^{naturlig} s. Rubens i v. Dyck stället i de främsta. Han var Rubens' kamrat på hos denna förste lärre, förblef alltid hans vän, och han knappast dyga var han underlägsen i snuet än i fantasien ^{vidt och} kraft och ^{förnufts} förnuftsfringem noblers. Hwad förnuftsfringem vilkomuer ser man på Jordans, att han aldrig hade varit i Italien. Dess starkare pruntäder han egen ärliga kraftiga flamländska natur. Han typer äro mer runda i breda, hans kroppar hulligare och robustare, hans poudbring händare och mer metallisk än Rubens', hans kolorit tyngre, i likväl i sitt slag af ^{energi} ~~beaktad~~ glöd i lyrkraft.

Jordans har skapat många och ^{uppsatta utmärkte} ~~delvis~~ ypperliga porträtter, samt religiösa eller ^{himmiska} mytologiska, i allegoriska målningar, om hvilka ^{utmärkte} utmärkte meningerna kunna vara delade, allr efter behaktarnes fördringar i erkänningsrätt. De stå tillbaka genom sin ^{formet} ~~brist~~ på ^{godegna} ~~skönhet~~ skönhet och draga likväl till sig genom sin ^{altn} ~~uppsatta~~ uppsatta kolorit i sin friska naturlighet. ^{altn} Af ham äro tidigaste kyrkliga fjern i vårt nationalmuseum:

25/11. 92.

den ännu är: hvar den tillbedja Jesus. Där finner och en mytologisk: en gem-
 mal fann med flit, samt vidare en särdeles i ögonen fallande, som är icke
 mycket långt ifrån ^{notantolliska och} särdeles skön framställning af den lydige konungen Kändauter drömmig
 då hon går till ^{stäng} huset i fir henne obekant närvaro af konungen och
 hans gästling Gyges. Vilka egenskaper jordacus fir öfijt egde: ^{öfverhöfvan} fruktbarhet var han icke.

Genomtycken har J. äfven målat, och i den läg vil ha egentliga stycka. Här
 var hans flamländska humor, hans ostilförligande anordning i hans grofhygga, uppf-
 fattning af gestalter och hufvuden bitt på sin plats. På detta område har öf Jordacus
 efterlämnat tefflor, d. i nitt slag öf cusanerna i Konsthistorien. Ett bland dem ofta
 behandlade ättlingparerna är ordspäket: "som de gamla njunga, så pipa de unga."
^{Juker} ~~Ättling~~ med detta ämne af Jordacus finner i Paris, Brüssel, Berlin och Dresden.
 Den i Dresden ser man här i afbildning. Uppriktiga äro gubbarna och junnarna anrikta
 till väster, där de med glasögon på näsan njunga från samma blad. Händerna på
 stolarna deltaga med nervningar i Koncenten. Hela sällskapet har uppen-
 barligen en tröflig stund kring det dekadade bordet. Inga kritiker är
 närvarande, och man är nöjd med sin nästik raden den är.

N: 208. Jordacus målade sina figurer i kroppstorlek. Här en af de
 betygelte mästare, d. nöjde sig med mindre dimensioner. ^{eller tillnärmelsemålen} ~~Johann~~ Kallas
 vanligen "dansaren," emedan det var hans specialitet att mildra,
 dansande sällskap. Hans namn är Jerom Janssens. Han föddes i slut-
 wopen 1624 och afled 1692. Var Jordacus grofkyfflad, kan Janssens
 kallas finkyfflad i glatt. i förargifningen. Hans figurer röra sig med
 behag och elegans. - Här ser man ett firnämst sällskap af herrar och
 damer i en park framför pelargångarna till ett renässanslott. En del
 af sällskapet roar sig med en lek, d. på franska kallas la main
chaude, den hetta handen, och som ä äfvens äfven i Sverige, synner-
 ligen i gosseskolor och i kaserner och kallas i souliga orter budi
benni; i andra har den besynnerliga namnet: spårna kyrka.
 Man ser en af herrarna luta sitt hufvud i en dans, knä. En del är
 lagd i hans hufvud. I denna stillning skall han gissa hvar det
 är d. ger hm det varma handslaget. Smaken inom firnämst sällskap
 är med afseende på lekar & icke alldeles dansarna nu och då.

N: 209. Visar oss Janssens, huru de firnämst i Belgien på tiden
^{inom firnämst sällskap} ~~roade sig, när de var samlade i~~ ^{kvartar}, låter oss en annan
 samtida mästare, Gonzalez Coques, få inblick i hvar de

25/11. 92.

rika familjerna i Antwerpen hade det inrikes. Hans specialitet var
det nämligen att måla porträttgrupper i liten skala af flera fa-
miljer, och han gav oss då tillika en trygg bild af rummet (trädgården,
kvarn gruppen är sålunda. Gonzalez Coques född 1618 d. afled 1684.

Man har kallat Gonzalez Coques "den lille v. Dyck," och det med
skäl. Hans små tablors prägnna i regel om v. Dycks stora. Säkerna
^{individuell och därpå} förnämliga uppställning af den enskilda personen, och samma med kraft
förenade frihet i självföreningen, hvarest han var en föregångare,
till vår egen tid. Meisnersier, samma betydande värme i koloret och
samma frihet. Hans Gonzalez Coques nöjer sig inte med att ställa upp,
figurerne till i en öfverskådlig i väl anordnad grupp; han försöker också
ö ^{i den stora uppställningen} lyckas ofta att ställa dem i en lefnads- och talande förbindelse med
hvarandra. och att afvända det hela harmoniskt. Än i dag finns
i Antwerpen många gamla familjer, i hvilka vidare tablors af Gonzalez
Coques gått om ett härt och heligt arv från släkte till släkte. I de
offentliga gallerierna äro hans målningar just fördockfullt välkända.
Tydligt är också, att ett ensamt porträtt i sin rams på väggen endast
undantagsvis ^{och} kan uttrycka efterkommande om reglet om en porträtt-
grupp af pränder i ett bortgånget släktled, framstild i sin historia,
omgifning och i handling. Så till ex. för man till och i Londons
nationalgalleri se en Gonzalez Coques, med familjefadern, två damer
och fem små flickor sålunda vid springbrunnens framför ^{den} ~~huset~~ ^{huset} ~~den~~.
Den ältan af de små spelar luta; den yngsta öfvar i konsten att
gå. Familjehemmet för man också se, naturligtvis af helt annat
slag än de godlynt burleska af Jordans.

På den tafeln af Gonzalez Coques vi här se i s. finns i Dresden, be-
finnes sig en familj på trappterrassen till sitt landhus. Fadern och
modern ha ⁱⁿ ~~fägit~~ ^{sin} ~~bekvämt~~ ^{sin} ~~plats~~ i sina stolar, nedan de lysa till
en ^{son eller} ~~ung~~ ^{reciterar} ~~pränt~~ något ur ett skaldestycke, accompagné
af en annan yngling ^{och} ~~luta~~. En annan dam ö två smårrer gossor, i
nytt lekt med en hund och båda hålla hämn i band. En katt stryker
sig mot kassadens stol. Musikinstrumenter ö nothäften ligga på golvet.
Allt andas trefnad och lycka, ^{mål} bildning och frihet.

Nr 210. jag kommer nu till en grupp af flera ländska konstnärer,
i. till betydliga ^{till} ~~konst~~ i inflytelse förde varit de ~~nya~~ förnämliga under
^{för} ~~helt~~ ^{helt} på den stora sammankomsten.

25/11. 92.

det sjuttonde århundradet, nämligen de egentliga genre-målarna, sedan
 målarna, s. s. byskarna med ett få icke väl valdt ord kalla dem, konstens
 mätare, s. med lust i kärlek afrenat kvardagslivet i folkets olika
 kretsar och söndagslivet därjämte konstnärligt intressanta sidor och
 uppfyllt det är på ett gripere, än på ett finare sätt, men alltid med
 stort måttorhop i tekniken. För att rätt bedöma dem bör man veta,
 hvad man ej kan se i de afbildningarna jag förevisar, att koloriteten hos
 dem spelar en stor roll, och att den ej allena äro det lefande i fram-
 ställningen, utan också mildrar hvad s. i teckningarna sjuu rätt ö
 karrikert, och späder ett idealt sken äfven öfver det groft natura-
 listiska. Det är särskildt två målare, s. jag bland dem bör
 nämna, nämligen David Teniers (Tenir) d. y. ö Adriaen Brou
 Brouwer.

N: ²¹⁹ ~~217~~ Det är en hel famlj af målare, s. två namnet Teniers. ut-
 werpen, den på utmärkta målare så oerhördt rika staden, har att
 beöfva sig äfven af Teniers'erna. Konsthistorien upprikas Julian Teniers II,
 David T. I, David Teniers II, Julian T. III, Teodor T., Abraham T., David T. III
 ö David Teniers st. IV. af dessa är det endast ~~David T. I d. y. ö~~
 David T. II (den yngre, s. jag nu har att nämna något om.
 D. Teniers d. ä. föddes år 1649. Han lär ha arbetat någon
 tid i Rubens' verkstad, besökte därefter Italien, återkom till utwerpen,
 ö tillbragte där sin öfriga tid. Han lefde under bekämpningsamma omstän-
 dighet, ^{och} ~~här~~ äfven i konsthistoriskt afseende har han lott varit hård så
 till vida, att en hel del målningar, s. flera tillerkända honom och gifvit his
 namn glans, nu af kritikerne förkännas honom ö tillerkännas hans
 som David T. d. y. - Ett landskap af Teniers d. ä. finns i Kaptan Adolf
 Bergs tapetsamling här i st. å Helsingborg, hvarf en fotografi meddelas
 här på bordet. Nationalmuseum har af honom en "den hel. Antonii prestelse"
 ett ämne, s. tilltalade ^{Teniers' ämne} hans fantasi, ö som han flöre gör behandlat. - Hans
 son Teniers d. y. har gjort det likaledes, och på ungefär samma sätt. Den
 prestelsen, s. här framställes, är af ^{den yngre} honom, och finns i Dresden-galleriet. På
 tafeln i nationalmuseum ser man Antonius till vänster i en klippgrotta med en
 bok framför sig å en stor sten, på hvilken står en dödskalle och en krona. Så
 äfven här. Bakom helgärdets rygg står en hexa med horn och i luften öfver den
 synas fantastiska djur. I bakgrunden till höger är klippan genombruten i port.

25/11. 92

lika öppningar, quom hv. man ser ut i landskapet. Så ungefär äfven här. Det är fantasier, s. de båda Teniererna synes ha fått i sig från den gamle Hieronymus Boch & från Jan Brueghel. Särskildt den äldre Tenier var beprövad på sådana skildningar. I museet i Douai finns af honom en tapet, s. visar oss ett närbild rum med okygliga gestalter. Det är ett måleri af hexor, s. samlet där ^{en påskafsta} för att bepröva sig af till Blocksberg. Dörren står halföppen och visar i mån- skambelysning ett ~~landskap~~ ^{en} hexdeur i ~~luft~~ ^{luft} därestomst.

David T. d. g. var lyckligare än sin fader. Han förvärfvade först en aktad ställning bland Antwis konstnärer, blef så hofmålare & gallendirektor hos ärkebiskop. Leopold Wilhelm, förvärfvade en betydande förmögenhet, och vade egare till ett rikligt landtlot. På hans tillskudelse stiftades år 1663 en konstakademi i Brüssel.

Den yngre T. är alltigenom guvernälare, äfven då de ännu ha behandlar äro hemtade ur bibeln, sagor eller ^{ditto} poësi. I sina yngre år kom han under inflytelse af Adriaen Brouwer, - en konstnär, s. jag snart skall uttala - och ~~led~~ ^{blef} fördel af honom i de skildningar af hvardagslifet, af de lägre klassernas lif på virdskämn & i det fria, af vildtjipret o. s. v. Äfven lärda personer har ha ^{hans} ~~skildring~~, där ha fått något fantasitilltalande hos dem; särskildt alkemisten i ^{sin} ~~hans~~ vildhet, & omgifven af sina adepter, s. det intressande honom att framställa. Alkemister, guldmakare, följde den tiden & ännu på 1700-talet många, och stora förmögenheter gingo till spillo på försöken att finna guldbuktaren eller de vres sten. Man har i dessa dagar, redan en förutmärkt framskridenhet på ett tillfälle att genomstudera en egyptiska & präghiska ^{metallurg} ~~skrift~~. Kommit till det resultat, att medelst den i renässans tidens al- kemi härför kommit öfver Erckland till oss från faraonernas Egypten. Åtkilliga af de recepter, s. de egyptiska metallurgiska & guld- smederna beqvade, för att göra hvad de kallade guld, ha nästan ordagrant blifvit beqvade genom Ercklands.

Så brödet ^{en afbränd} tigger "Ett bondbröllop" af den yngre Tenier. Originalen finns i München. (Lihari ~~portografi~~ af scen på en slottsthus öfver en ^{af Tenier} ~~skulptur~~ på Heleuborg.)

Så rättbar en skarpare karaktäristik eller finare färgstämningar visar man sig på hos Tenier d. y.

25/11. 92.

N° 211. Originellare än Teniers är Adriaen Brouwer, en man, ~~hvar~~ om hvars ^{ganska} lifshistorien vet ~~mycket~~ litet, men legend- och anekdot-samlingarna ~~är~~ mycket mer. Enligt konstnärslaguden firda den genialiske Adriaen Brouwer ett utsträpande lif, var icke i stånd att stanna länge någonstades, kom under sina irrfärdar till Antwerpen, upptogs vänligt af Rubens öfver en plats i krattelien, men fortfor med nite regellös och vilda lefnadsrätt och dog i slände på ett hospital. Hvad man verkligen vet om honom är, att han fiddes någonstades i Flanderen år 1606, att han upptogs i Antweperns målargille vintern 1632-33; att han, sannolikt af politiska orsaker, blef inspärmd i fängelset 1633; att han sedan hade bostad i uckerkäll hos en berömd kopparstickare Pontius; att han åtskilliga ggr smettes hårdt af fordingregare; att han blef medlem af ett litterärt samsfund i staden. I deltog i den festmåltiden; att han dog 1638, endast 32 år gammal, sannolikt af pesten, öfverlyddes uten många ceremonier i en klosterkyrkogård, samt att hans vänner öfverdrar ^{någon tid därefter} hans öfvergifna han lika och högtidligt begravde i Carmelitkyrkan.

Brouwers konstnärliga verksamhet omfattar på sin höjd ett årtionde. Från denna korta tid har man kört 50 målningar. Detta tyder sannoligen icke på ^{en del} lätthet, ~~är~~ mycket mindre i de vittna om rastlöst utsträpande efter teknisk fulländning, en sträpan i. Kritiken med tyngde framgång ^{det är naturligt} och ~~gjorde~~ han till att anekdoterna om hans utsträpande lefnadsrätt ~~beror~~ beror på beträffningen af de ämnen han valde för sin pensel. De scener i de människor han hade ^{konst} skildra måste han uppsöka i världens och i ~~beständiga~~ ^{stads} städer. Möjligt är dock äfven, att de flitiga världsbesökerna inverkade på hans lefnadsrätt. ~~Historier~~ Frihetsströmmar valde han ^{icke ofta} ~~ställa~~, i motsats till Teniers d. y. gif han sällan landskapsbakgrund åt sina figurframställningar. Och likväl beröms åtskilliga hans tecken, att han kunde ^{göra} ~~måla~~ landskap och det med ett egendomligt måtterskap. Sina figurer, ^{målade} ~~målade~~ med genialiskt sammansatta skisserade färger, ställer han vanligen ⁱ ~~inom~~ ett rum, insprett i en fin kvinnlig klärobskyr. Hans gestalter äro alltid individuella karakterer, som han dock ofta med afrikt karakterer. Han ~~är~~ tycker om det fjula, när han nämligen kan afvira det en komisk sida. Det tillblände, vackra och aktningstjudande i de lägre klavernas lif öfverlåter han åt andra att behandla.

25/11. 92.

nationellt. viltvinnan utöfades vid vilken af hvarvanden ...

(1)

Adr. Brouwers älsklingsämnen äro äro gräl och slagomål med anledning af kort- & tärningspel. Någon gång skildra han också en värde-
 huskunder, s. d. d. i rika i god ^{älsklings} säng, för tillfället. Andra hans
 älsklingsämnen äro operationer i fältkärnstugor, ^{af handutdragning} handutdragning,
 En vidare se vi här, efter en nämning i ständliga maréer i Frankfurt.
 Gerna nämner han också munkanter, sångare, fiolspelare, man-
 dolspelare, flöjtblåsare af samma klass s. Bellmans teckning
 i fader Ellowitz, fader Bergström & andra musici, s. hälla konserter
 a "Tre bytter" och ^{uppsättningar} andra sådana ställen. Brouwer ~~skriver~~ och
 pennspinning ~~och~~ efter hand en firande beredd & lättket, s. i
 hans rista målningar pånämna om den store målaren Frans Hals,
 till hv. jag i nästa föreläsning kommer.

Jag skall då öfvergå till det ^{målariet} holländska hos flamländarna
 eller belgiernas beröder holländarna under 1600-talet. Under
 största delen af det ^{holländska} århundrade, jag har att skildra, voro hollän-
 darna kända för upptagna med sig till uttan och land, att man
 måste känna firning och beundran öfver hvad de samtida
 mäktade ^{vidvetenskaperna} ärtidkomma ^{och konstens område} och konstens område.
 På detta senare område voro det egentligen inom målarkonsten
 holländarna skars lagrar. Deras målare förstod att afvinna
 allt hvad de sågo, uti och inne, konstnärligt intresse. Leonardo
 da Vinci hade, nyt, att målarna bör vara söner, icke afhan-
 lingar i andra & tredje led af modern naturen. Dessa ord
 kunna i högt mån tillämpas på 1600-talet holländske konst-
 näver med penula. De sågo med egna ögon sin egen värld,
 och skildrade den med en teknisk, s. de utbildade till en egen-
 domlig fullkomlighet, s. i vinn afseenden öfverträffar vinn egna dagar.

Man må likväl icke tro, att de, s. gjorde det, vände till en
 början ett odeladt bifall af sina landsmän. Enkälligt bifall
 vände de aldrig. Den italienska renessansmaken hade ut-
 bredt sig ^{bländ} äfven till de högre eller mer bildade klasserna,
 i Holland ^{och}, hade där ^{trogn} varma anhängare och kunde upp-
 vinn ganska duktiga konstnärer. Renaissance och den nation-
 (vut)

25/11. 92.

(7/2. 93.)

8

8

nationella riktningen arbetade vid sidan af hvarandra, under
 hela detta sekel, för renässansen vann i början af det aborterade
 återigen öfverhanden. Hvad man kan säga till den aukän-
 gaver berömmelse är, att de tolererade den folkliga riktningen,
 ehuru de icke sympatiserade med den, ungefär så som Luther
 och Calvin aukängare i Holland tolererade de stora filosoferna
 Descartes, John Locke och Spinoza, s. vistades ibland dem,
 Mycket har blifvit fört och skript om orsakerna till den
 verkliga, ena skilda blomstring, s. måleri i Holland ^{på 1600-talet}
 (den tiden) företer. Ingentider i världen har på ett så trängt land-
 område så många betydande målare lepat i arbetet bredvid
 hvarandra. Området kan betecknas med en liten kirklinie, s. går
 genom städerna Utrecht, Amsterdam, Haarlem, Leiden, Haag,
 Delft, Rotterdam, Dordrecht i Gorkum. Det tillkommer näst för när-
 varande icke att ingå på deras förklaringsföretag, utan blott att påpeka
 några faktum. Man kunde hört - och nämligen trodde många till en
 början i själva Holland, att d. målarkonsten, i stället för att gå en
 yppigare blomstring till rätta, skulle förfina där, sedan de många
 beställningar, s. kyrkan gjort ha konstnärerna upptäckt. Calvinis-
 men var bildfientlig, och ~~peket~~ ^{hade} blifvit afsvagt mot den
 kyrkliga skulpturen i det kyrkliga måleri. Dessa förhållanden be-
 sannades icke; man fick tvärtom för första gången i historien se,
 ett folk måleri utveckla sig utan tillskyddelser från den religiösa
 eller kyrkliga kulturen sida. Det stora monumentala i dekorativa
 måleri utphinkade i det allra närmaste, det gamla,
 bekännelsefientliga, det och dess till existens förvänder ytterligare
 därigenom, att rike husegare icke ~~hade~~ ^{omhögden} mål att ~~vara~~ sig till
 det gamla, ty de holländska böningskaren var till regel måla, höga
 och i det inre färdiga märka. Men af dem mål utbildade sig
 så mycket kraftigare stoffmåleri, och den frihet, s. var vunnit
 från dekorativa i konventionella afscenden, bidrog till att
^{öppna} ~~öppna~~ konstnärernas ögon för lifet vid det vida sig omkring
 dem hos folkets alla klasser, och ute i naturen på land och
 haf.

25/11. 92.

(7/2. 93.)

